

מסורת הש"ס

(א) נדה כו: מוספתא דהלוות פ"ב (ב) פ"י מוס' נדה כו: ד"ה למעטין; (ג) ג"א שם; (ד) נדה טו: אהלות פ"ג מ"ג; (ה) [נסתדרין טו]; (ו) ב"ק מו: חולין נח: תמורה לא; (ז) נ"א דולח; (ח) [נעדר גלגל ט' ונעדר גלגלין];

נוסחת הריב"ן

[א] רקב כולו: [ב] שקבין: [ג] דקבין: [ד] [אכל כו: כו:] גלגלין ליחא בכי: [ה] ויל להכא לנכי מה מה אהכא למייר: [ו] דקב הבא כו: תרוד דקבית כו: מייעי' לי כו: קא מיבעיא לי מי כו: ויל דלמא ל"ש חיקו הסיד' ואח"כ מה"ד מיפרש פריש מיעה ונעשה לו גלגלין הסיד':

הגהות הריב"ן

(א) גמ' מבי רבי נתן ברבי אבא: (ב) שם דלמא דרך עקב קמאי היכי דמי? (ג) דלירקין: (ד) רש"י ד"ה נעשו וכו' עס זה וכמו שנעברו עמו כסות:

גליון הש"ס

גמ' בעי חזקיה שער העמוד לגלגל. עיי' גענין דף לו ע"א:

הגהות מהר"ב

[א] תוס' ד"ה חזקיה וכו' או מאהיל עליהם הוא נענה. חיות הוא נענה נמחק וכו' הו' כנוגע: [ב] ד"ה כפי וכו' מי הו' כשאר חיות כשאר נמחק וכו' כשעט חיותו וכו' כ"ל:

הגהות התוספות

1. י"ל כלומר שמלא תרוד רקב ממנו. 2. י"ל מן. 3. י"ל שלא נשפך מים יוסר. 4. י"ל שיעורו תרודו. 5. י"ל פ"י וגם. 6. י"ל מי הו' בשעת חיובו למת כנוז כו'. 7. י"ל לא כנוז. 8. י"ל שעממו. 9. גירסת רש"י ו"ל מיהר לקבץ והקבץ גם האבר שאלו. 10. י"ל וכו'.

פ"י הרא"ש

איהוה מת שיש לו רקב. שבלא תרוד מעפר (רקב) ביהו"ק [רקב גופו] שטמא באהל נקבר בארון של שיש. שלא נחברו רקבין אחר בעפר. אבל אם נקבר בכסותו או בארון של עץ או על גבי רצפה של עץ (אבנים) [לבנים] אין לו דין רקב: אין רקב אלא הבא מן הבשר ומהגידין ומה העצמות מכולם צריך שיהיה ברקב: הא מן העצם טמא אע"פ דליכא בשר. ולא מצי לשנוי דה"ק מן הבשר לבדו תהיה עד שיהיה עמו עצמות וגידין דא"כ הול"ל מן הבשר ומה העצם טהור והוה דייקא עד דאיכא גידים בהדיהו: אי אפשר לבשר ועצמות בלא גידים. ועל שחזקו גידים איצטרך לאפוקי נפל שלא נתקשרו איבריו זה לזה: [נעשו גלגלין זה לזה] בערך גרס לגליון ופ"י עפר מעורב במקום אחר לשון דבר שמתגלגל ועוד פ"י גלגלין קונטריימא דלא גמירי רקב אלא במת שנקבר לבדו. והרקבו ועמדו על מלא תרוד. שכליו עץ אי כן חצי תרוד. וצ"ע למה נקט שעמדו על מלא תרוד רקב ולא נשאר מהם יותר. תנן התם פ"ד דאהלות כל שבמת

כהן גדול פרק שביעי נזיר

איהוה מה שיש לו תורם רקב נקבר ערוס כו'. אכל אס נקבר כנסתו אפי' בארון של שיש אין לו תורת רקב לפי שכנסתו שנקרבת עמו נעשית לו תערוכות ואילו אין לנו הלכה למשה מסיני שהיא רקב מטמא אלא רקב הבא מן הממט עצמו בלא תערוכות וכן אס נקבר בארון של עץ ואפי' ערוס או על גבי רצפה של לבנים נעשין לו תערוכות ואין לו תורת רקב: **נעשו גלגלים זה לזה.** נעשה כמי שנעברו זה בזה ואין זה רקב גמור. גלגלין כלומר המגלגל זה לזה ונמערב זה עם זה (א) וכשנעברו עמו כסות או רקבין אחר דמי ואפילו נקברו ערוסים בארון של שיש הוהיל דלא הו' רקב [א] דמת אחד: **אמר רבא** כי קמני התם דרקב הבא מנ' מתים טמא כגון שקברו [א] וזו בפני עצמו וזה בפני עצמו והרקביו כל אחד בפני עצמו ועמד על מלא תרוד רקב ממת זה חצי תרוד וממת זה חצי תרוד מנעטרפין למלא תרוד הוהיל ולא נעשו גלגלין זה לזה מתחילה בשעה שהרקביו אכל היכא נדנקברו זה עם זה לעולם אימא לך דנעשו גלגלין זה לזה ואין לו תורת רקב: **גזו שערין וקברו עמו נעשה לו גלגלין.** דו"אכל כי לא גזו והניחו מחובר כמו שהוא לא נעשה לו גלגלין: **שערין העומד ליגזו.** קודם מיתה כגון שהכבד עליו שערין כגזו דמי ונעשה לו גלגלין ואין לו רקב: **אם לא גזו לא** וצ"ע דעומד ליגזו: **לא ה"ק גזו הו' גלגלין.** כלומר מדרכה דר בר חנה ליכא למשמע מידי דאך דרבה דר בר חנה אמר דכי גזו הו' גלגלין אכל לא גזו לא אמר ביה ולא מידי ואכתי תיבעי לך: **מן העקב.** מן מרגלותיו כלומר ממתנים ולמטה כי קאמר דלמא תרוד רקב טמא היכא דלמא מכוליה מת מכלפי גוייה שלמעלה דעיקר הגוף זו: **ואי ס"ד.** רקב הבא מן העקב אי הו' טמא כי צא משני מתים אמאי טמא להאי רקב [ויל] להכא [ו] איכא למימר דלילמא דרך עקב קאמי וכן נמי להכא גבי אידך מת דילמא דרך עקב קאמי ואין לו תורת רקב אלא מדלמא אמר הכי ש"מ דרקב הבא מן העקב יש לו תורת רקב: **ה"ד אי דאירקין כוליה מת.** כלומר לעולם אימא לך דרקב [א] שצא מן העקב טהור והכי קבעיה מינן "תרוד אי דאירקין כוליה מת דשקליה מיניה אמת ליה דרך עקב עד כלפי הראש עד פני כולו של מת הכי נמי דליכא למיפשט מהיה דרז נתן דרז אשעיה דהו' טמא אלא כי קא מיבעיא ליה הכא כגון דאירקין חד אבר והוה אבר עצמו דאירקין אמת ליה דרך עקב צלנד והכי קמיבעיא לן מי אמרינן כי גמירי רקב כגון דלמא מכל גוף דמת אכל היכא דלמא לן או דלמא לא שנת:

גלגלין או לא ומיהו [כפ"י] קמא מסתברא דקאי אמתנימין דכל שצמח ממנו דלמא גזו דלא הו' גלגלין הכי נמי נימא דשצמח חיבורו טמא דהו' כגופו: **לא גזו תיבעי** **הבא מכוליה מת.** כלומר מכל הבשר שיש בו חיות: **רקב** **הבא משני מתים טמא.** ולעיל אוקמיה רבא כגון שעומד על מלא תרוד שלא נשאר משניהם כי אס מלא תרוד: ואי סלקא דעתך דהא מן העקב לא. כלומר (לא) שאינו מטמא: ויל הכא דלמא דרך עקב קאמי. כלומר שמת איש בו מן העקב ולהכי נקט דלמא שאין צוה [ודאי] דשמת מן העקב אכלן עש וזה הרקב נשאר מן שאר הגוף: היכי דמי. כלומר היכי הו' [צעיין] ודאי אי דאירקין כוליה מת ואמאי דרך עקב ה"י דיש לו רקב דכתיב מיירי הא דתני רב נתן כשנרקב כל המת ונרקב גם העקב שיש בו דין רקב אלא [צעיין] היכא דאירקין חד אבר הרגל ואמאי דרך עקב דליכא למימר לפי שאין חיות נשאר בצד העקב [מיהר] להרקיע? ככ"י⁹ האזי גוואל גמירי רקב: **עובר במעי אשה מי הו' נגנזין.** כשני מתים שקברו יחד עס זה:

ועל שחזקו גידים איצטרך לאפוקי נפל שלא נתקשרו איבריו זה לזה: [נעשו גלגלין זה לזה] בערך גרס לגליון ופ"י עפר מעורב במקום אחר לשון דבר שמתגלגל ועוד פ"י גלגלין קונטריימא דלא גמירי רקב אלא במת שנקבר לבדו. והרקבו ועמדו על מלא תרוד. שכליו עץ אי כן חצי תרוד. וצ"ע למה נקט שעמדו על מלא תרוד רקב ולא נשאר מהם יותר. תנן התם פ"ד דאהלות כל שבמת

נא. איהוה מת שיש לו רקב. מלא תרוד רקב: מטמא באהל וזויר

נגלה עליו: **שנרקב ערוס בארון של שיש או על גבי רצפה של אבנים.** שאינה נשחקת ואין להסתפק צעפר אחר כי אס צדק גוף של מת: **נקבר בכסותו ואפילו בארון של שיש או ערוס בארון של עץ או על גבי רצפה של לבנים.** שנומח לישחק וליכנס מאליהן: זהו מת שאין לו רקב. ואפילו לקח ארבע או חמש תרודין מן רקב שלו שצודאי ע"כ כאל מלא תרוד מנוקף הממט טהור כדלמאמרין צ"ה המפלת (נדה כו:): מה מחילתו דבר אחר נעשה לו גלגלין משמע דהא ליכא מאן דפליג שאס נמערב דבר אחר עמו בתחילתו אינו מטמא: **אמר רבא** **אין רקב אלא הבא מן הבשר ומה הגידין ומה העצמות.** מכולם נרץ שיהא דרקב: **ה"א מן העצם.** לחוד עמא: **ה"ב** **ליכא גידין.** ולא הוה מצי לשנוי דכתיב קאמר ומנ' הבשר לחודיה טהור עד שיהא רקב עמא וגידין צדדי צער דא"כ לימני מן הבשר ועמא טהור ודייקין עד דליכא גידין צדדיהו: **א"א** **לבשר ועצמות בלא גידים.** ועל שחזקו גידים אצטרך לאפוקי נפל שלא נתקשרו צדדיהם גידים וצרייתא לא מיירי צדדיהם אלא צלנד נגמר: **שני מתים שנקברו זה עם זה נעשו נגנזין זה לזה.** וצפרק המפלת (שם כו:): גרסינן דכל הספרים נגנזילאן וגם צערין [א] פ"י גלגלים עפר הוא שמעורב ממוקם אחר לשון דבר המתגלגל ועוד פ"ה צערין גלגלין קונטריימא דלא גמירי רקב אלא של מת אחד ולא שיש מת אחד מעורב זו: **מתיב רב נתן רקב הבא משני מתים טמא.** וקא ס"ד דמיירי שנקברו יחד:

ונרקבו ועמדו על מלא תרוד. אחר שאכלן עש ולא נשאר צלל אחד אלא חצי תרוד וכיון שהיה כל אחד יחיד שנקברו יש להן דין רקב וכל תמיד למה נקט ועמדו על מלא תרוד רקב אחד שלא נשמיירי? וי"ל דלרצותא נקטיה [דאפילו] כי אין צנייהס אלא תרוד אחד דליכא השמא רקב מן העקב אפ"ה הו' שיעור תרודו דלקמן פשעינן מיניה צעיל דרקב הבא מן העקב מהו דגם לפי הדיחו שמי' דמת דאירקין כוליה מיהא מנעטרף רקב העקב

לשאר רקביות לתרוד: **תנן התם במס' אהלות (פ"א מ"ג) כל שצמח טמא וגם העור ופליגי בה צ"ה דס נדה (נדה נה).** איכא למ"ד דרזנן ואיכא למ"ד דאורייתא: **חזין מן השניים והשער והצפורין.** שטורין אף מדרכנן: ובשעת חיבורן למת כולן טמאין. שהנוגע או מאהיל עליהם אוהוה נוגע או מאהיל על הממט דהו' יד לטומאת המת: **בעי חזקיה שערין העומד ליגזו מהו.** מי הו' [א] [כשאר] חיבורין למת וטמא או כנוז? דמי ולא מטמא במת אף שחזקו למת או דלמא מטמא צעורו מחובר בו ויש מפרשים דלענין גלגלין קא מיבעיא ליה כנוז? דמי ונעשה

כחיוהי דהו' נקט גזו ולהכי נקט גזו דבגזו דוקא הוא דפשיטא ליה: **רקב** **הבא מן העקב** **הבא משני מתים טמא.** ולעיל אוקמיה רבא כגון שעומד על מלא תרוד שלא נשאר משניהם כי אס מלא תרוד: ואי סלקא דעתך דהא מן העקב לא. כלומר (לא) שאינו מטמא: ויל הכא דלמא דרך עקב קאמי. כלומר שמת איש בו מן העקב ולהכי נקט דלמא שאין צוה [ודאי] דשמת מן העקב אכלן עש וזה הרקב נשאר מן שאר הגוף: היכי דמי. כלומר היכי הו' [צעיין] ודאי אי דאירקין כוליה מת ואמאי דרך עקב ה"י דיש לו רקב דכתיב מיירי הא דתני רב נתן כשנרקב כל המת ונרקב גם העקב שיש בו דין רקב אלא [צעיין] היכא דאירקין חד אבר הרגל ואמאי דרך עקב דליכא למימר לפי שאין חיות נשאר בצד העקב [מיהר] להרקיע? ככ"י⁹ האזי גוואל גמירי רקב: **עובר במעי אשה מי הו' נגנזין.** כשני מתים שקברו יחד עס זה:

ועל שחזקו גידים איצטרך לאפוקי נפל שלא נתקשרו איבריו זה לזה: [נעשו גלגלין זה לזה] בערך גרס לגליון ופ"י עפר מעורב במקום אחר לשון דבר שמתגלגל ועוד פ"י גלגלין קונטריימא דלא גמירי רקב אלא במת שנקבר לבדו. והרקבו ועמדו על מלא תרוד. שכליו עץ אי כן חצי תרוד. וצ"ע למה נקט שעמדו על מלא תרוד רקב ולא נשאר מהם יותר. תנן התם פ"ד דאהלות כל שבמת

עין משפט
נר מצוה

בה א מיי פ"ו מהל' מורות הלכה ד פ"ג מהל' טומאת מת הלכה ד סמך עשין קכו: **בו ב ג מיי פ"ו מהל' מורות הלכה ד פ"ג מהל' טומאת מת הלכה ה סמך עשין קכו:** **נד מיי פ"ד מהל' טומאת מת הלכה ג:]** **בו ה ו מיי פ"ג מהל' טומאת מת הלכה יג סמך עשין קכו:** **בה ז מיי שם הלכה ה ופ"ו מהל' מורות הלכה ד:**

מוסף רש"י

בארון של שיש וכו'. דהשתא אין תערוכות נרקבותיו (נדה כו:). נקבר בכסותו. דלמא קצוות, או אפילו ערוס בארון של עץ. דליכא קצוות, או על גבי רצפה של אבנים. שעפין נמחה, זהו מת שאין לו רקב. שאין רקב על מטמא, מפני דבר אחר המעורב בו (שם). עובר ירך אמו. והרי הוא כחלמא מלכיה (וירוי' נח).

פ"י הרא"ש (המשך)

טמא ואף העור טמא איכא מאן דאמר מדרכנן. ואיכא מ"ד מדאורייתא: חזן מן השניים והשער והצפורין. בפי' דם הנדה מפ' טעמא משום דכתיב דומיא דעצם מה ששברא עמו ואין גזע מחליף אף כל שנברא עמו ואין גזע מחליף יצאו השניים שלא נבראו עמו יצאו שער וציפורן שאע"פ שנבראו עמו גזע מחליף ובשעת חיבורן הכל טמא והנוגע בהם כנוגע בבשר המת: כפי חזקיה שער העומד ליגזו וכו' גבול היה להם לגידו שער מתי היה עומד ליגזו ומיבעיא ליה אי מטמא בשעת חיבורן למת. וי"ל דבפני ליה לא נעשה גלגלין כאילו היה גזע וקברו עמו. ולא וקאמר דוקא גזו. ולא גזו תבעי לך לרבה בב"ח אלא כדלמא שברא עמו גזו דבגזו דוקא הוה שביטא ליה: רקב מן העקב מהו לפי שיש בעקבו של אדם עובי בשר שאין בו חיות ולהכי מיבעי ליה אם רקבותו מטמא שהוא אינו חושב כגוף המת כי גמירי רקב אלא (מן שלא) [מכוליה] הבא. כלומר שבא מן דבר שמת עס המת שביטת מינה הבא מב' מתים טמא ואוקמה רבא לעיל כגון שיעמדו על מלא תרוד ונרקבו וקאמר כ"א מלא תרוד ואי ס"ד הבא מן העקב אכלן עש ואינו שטמא ויל להכא דלמא דרך עקב קאמי פ"י למה טמא כלל לדרך זו ותאמר שמת מן העקב בא ולא תטמאנו ודאי והמאהיל עליו ונכנס למקדש או

אכל קודש בשגגה מביא קרבן ושמת חולין בעזרה הוא. אי דאירקין כוליה מת ואמאי דרך עקב ה"י אס נרקב כל הגוף ונרקב גם העקב לא מבעיא ליה דדאי טמא אלא הכא כגון דאירקין חד אבר וקאמי דרך עקב. שצריך לא נרקב שאר הגוף כ"א העקב ואותו אבר המוקד לעקב ואיכא למימר לפי שאין חיות בעקב [מיהר] להרקיע. והרקבין גם האבר שאצלו ובהכ"ה לא גמירי רקב: עובר במעי אשה מי הו' נגנזין.